

Összeállító: HERK VIKTÓRIA

Összeállítás ideje: 1976.

TART.: HALÁL, GYÁS, TEMETKEZÉS

5 lap

Földrajzi mutató: KAPAD

Statisztikai mutató: XIX, A, H,

PAPÍRIPARI VÁLLALAT

KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRROMÁS

ÁTVEVETVE AZ EGYSÉGES LTK. 3536-os TÉTELE ALÓL

HALÁL, GYÁSZ, TEMETKEZÉS KARÁDON;

Sirfelirat:

Mulnak az esztendők, mulnak a dolgok is,
 Akik sirban vannak, éltenek azok is.
 Így mi is elmulunk, elmulnak mások is,
 Amint a szegények, úgy a gazdagok is.

/1823.XII.23-án elhunyt
 dr. Metzger Jakab sirkövén. /

Községünk nagyon régi település. A tihanyi apátság levéltárában őrzött adomány-levél tanúsága szerint már 1134-ben lakott terület volt. Kisebb-nagyobb domboktól körülzárva, a legközelebbi településektől 9 és 17 km-re, saját vasutállomásától pedig 3 km-re - ugyyszólván a világtól elzárva - alakította ki sajátos népi kulturáját.

A születésnek, házasságnak, elmulásnak, - vagyis az élet nagy állomásainak - népszokásai ma már csak töredékeiben, vagy pár öreg ajkán mint szájhagyomány élnek. Ezekből a népszokásokból a halál, gyász, temetkezéssel kapcsolatos szájhagyományokat gyűjtöttem össze Szita Antalné 78 éves, Dobos Istvánné 80 éves, valamint Berki János 81 éves karádi lakosoktól.

A nép hiedelme szerint a halált jelek jósolták meg. Legáltalánosabb hiedelem a kutya és a halálmadár /bagoly/ megérzése. A haldoklónak a kutya hosszas, rendszeres tutulása és a bagoly ház körüli kuvikolása jelzi a halált. Elterjedt babona még az is, hogy a ház tömésfalában óraketyegéshez hasonló hangot hallatott a "csörgő kelgyó". Ha ez a "kelgyó" hétszer körüljárta a ház falát, halál történt. A szekrény pattogása, nyikorgása, mikor senki sem nyult hozzá, szintén ezt jelentette. Miklai Mihály harangozó megfigyelése szerint ha a harangszó abbahagyása után a harangnyelv még tovább ütött, halált jelentett.

A halál bekövetkezése:

Azt az embert, aki halálán van ágya mellett virrasztja a család és a hozzátartozók. A haldoklót nem szabad sirással zavarni utján, mert akkor még sokáig fog szenvedni. A halottat imával bucsuztatják, lelki üdvéért imádkoznak. A halál bekövetkezése után azonnal megmossák, majd felöltöztetik a halottat. Ha leány, akkor menyasszonyi ruhába öltöztetik, fejére mirtuszkoszorút tesznek. Ha fiú, vagy legény, akkor vőlegénynek öltöztetik fel, kabátjára bokrétát tűztek, majd a mellén össze-

font kezébe szentelt gyertyát tesznek, mely egész nap ég. A felravatalozás az "innepi" szobában történt. ~~A szobában~~ Először azonban a szoba közepére fehér lepedőt teritettek, erre fektették a halottat. Itt feküdt, amíg "ki nem hült" és meg nem hozták számára a végső helyet, a koporsót. A fehér lepedővel együtt emelték koporsójába a halottat, majd mellé tették kedvenc használati tárgyait életének kedves emléktárgyait, valamint imakönyvét és rózsafüzérét.

A haláleset hirüladása:

A halál beállta után 24 órával temették el a halottat. Ez idő alatt a családnak, hozzátartozóknak sok dolguk van. A családfő értesíti a halálesetről a hozzátartozókat és bejelenti a papnál a temetés időpontját.

IA falu különböző társadalmi rétegeinél eltérő népszokások voltak. Így például az iparosok a bekövetkezett halált úgy adták hírül az ipartestületi tagoknak, hogy "kihördték a csutorát", ami abból állt, hogy egy gömbölyű, csutoraalakú kifaragott deszkalapra egy papirlap volt ragasztva. Ezen volt feltüntetve az elhunyt neve, s egyben a temetésre meghívottak nevei, akik ipartestületi tagok voltak.

A sirásást a család által meghívott négy sirásó végezte el. Pénzt a sirhelyért az egyházközség vezetőjének kellett befizetni. A halottat -vallása szerinti - templomban csendítik ki, vagyis kiharangozzák. Az első csendítés már a haldoklásakor megtörtént. Ujabban azonban már csak a halál beállta után, mivel előfordult, hogy a lélekharang meghuzását a haldokló hallotta és később esetleg mégis visszanyerte egészségét és életben-maradt és a lélek-harangozást nagyon rossznéven vette. Ez történt Szekér Józsikával is 1940-ben. Ekkor az akkori esperes ezt a szokást megszüntette és csak azután harangoznak, miután a család meghozta az orvosi papirokat.

Férfi halálakor két nagy szünetet tartanak és három verset harangoznak. Nő halálakor egy nagy szünetet tartanak és két verset harangoznak.

"Verrasztás":

A halál és a temetés közötti éjjelen "verrasztották" az elhunytat. Verrasztásba mindenki mehet, nemcsak a rokond, sőt másvallásuak is. Katholikusoknál egy előimádkozó van. Először imádkoznak a halottért, majd a rózsafüzért mondják el. Az előimádkozó kezdi, a többiek folytatják. Az ima után halotti énekek következnek. Az ima és ének után erre az alkalomra süttött kaláccsal és borral kinálnak.

Temetés:

A temetési szertartás előtt kb. 1 órával gyülekeznek a rokonok a halottas házhoz, hogy végső bucsut vegyenek az elhunyttól. Szokás volt az érzelmek hangos kifejezése, erős jajgatásokkal. Néha előbukkant az ősi siratódallamok recitativója is, melynek egy példányát Vikár László népdalgyűjtő utján erősen kopott formájában talált és lejegyzett.

A koporsóba népviseletbe helyezték a felnőtt, vagy öreg halottat. Férfiak kivarrott vászon ingben és lerakott gatyában, a nők a népviseletnek megfelelően menyecskeruhában, fejük kikötve. Ugyancsak a nőknél volt szokás, hogy aki életében kereszteltetett, annak kezét mellén összekulcsolva, aki nem kereszteltetett annak pedig törzséhez szorítva helyezték kezét a koporsóban.

A koporsó lezárta előtt a szemfödőt az arcon keresztalakban felvágják ollóval.

A koporsót akkor szögelték le, amikor megkondult a lélekharang, s ugyanakkor indult el a pap is a halottasházhoz. A szertartás az udvaron folytatódik. Ehhez a koporsót az udvaron hosszában, két székre, vagy szt. Mihály lovára állították. A halottat a házból lábbal előrefordítva vitték ki. Katolikus szertartás: a pap a két, vagy négy minisztránssal a templomból felöltözve jön el, keresztel, füstölővel és szenteltvízzel. Temetési menet élén fekete zászlót csak ipartestületi tag temetésén vittek. A keresztre a háziasszony egy karádi himzéses szteritőt akasztott, mely egyik halottnál a papé, másik halottnál pedig a kántoré lett. A minisztránssok fizetsége szentelt gyertya volt. Ezek az adományok a feltámadott Jézus jelképei és ezzel kívánnak dicsőséges feltámadást a halottnak is.

Az egyházi szertartás után elindul a halottas menet a háztól. Elöl viszik a keresztet - vagy iparos esetén a fekete zászlót - utána a pap, kántor és a minisztránssok következnek. A koporsót úgy viszik ki a házból, hogy lábbal előre legyen és közben nagyon ügyelnek arra, hogy a családtagok közül senki ki ne menjen a koporsó előtt. Hajadon, vagy legény halálakor a koporsót koszoruslányok és vőfények kísérik. Az előbbieket hosszú, koszorus ruhában, hajuk befonva, fejükön mirtuszkoszoru, az utóbbiak viszik a koporsó mellett a lámpásokat. A templom harangja utolsó csendítésével kísérte a halottat a temetőig. A temetőben az egyházi latin nyelvű szertartás folytatódott.

A koporsó sirbahelyezése után az első rögöt a pap szórta a halottra. A temetés után a halottas háznál tartották a halotti tórt.

Halotti tór:

A tóron csak a szűkebb rokonság esetleg jó szomszédok, közelálló ismerősök vettek részt. Nem hívták meg sem a papot, sem a kántort. A tór menüje eltért más ünnepi étrendtől, a mennyiben a tóron sem leves, sem más előétel nem volt, csak főtt sonka tormával, kalács és bor. A tór időtartama sem volt hosszú, még este előtt szétoszlott a gyászoló rokonság.

Adatok a karádi temetőkről:

Karád már a kőkorbán is lakott terület volt. A legrégebb lelet Ükös Imre szőlőjében talált temetkezési maradvány: rézkori emberkoponya, valamint rézkori edények kerültek felszínre.

A Vásártéren - a falu legmagasabb pontján - mintegy 6 km kiterjedésű területen zsugorított helyzetben temetett csontvázakra leltek.

Az akasztófai domb környékén, melyet Fehéregyháznak - népiesen Feregyháznak - mondanak 1941 októberében tömegsirra bukkantak. Ez alkalommal a Nemzeti Múzeum egy munkatársa megállapította a leletekből, hogy azok a pogány-kor, vagy legalább is az első Árpádok korából valók.

Megjegyzendő: csontvázak szórványosan a község különböző részéről, leletekkel együtt többiben kerültek elő.

Szép számmal bukkantak római sirokra az u.n. küháti dűlőben **ix**.

Az 1700-as évek elején a templom körül történt temetkezés és a sirdombok még a múlt század végén is láthatók voltak.

Az 1700-as évek végén nyílt meg az u.n. nagytemető, majd az 1800-as évek közepén kezdtek a koleratemetőben temetkezni.

E temető nevét onnét kapta, mert ebbe a temetőrészbe hantolták el az 1855-ös nagy kolerajárvány áldozatait. Jelenleg is e temetőbe temetkeznek a karádiak.

Dolgozatomat azzal a karádi halotti bucsuztató énekkel fejezem be, mely az országban csak egyedül itt ismeretes és énekelt, népzenei hagyomány:

Bűnös Ádám maradéka, lásd rabja vagy halálnak,
Szived addig ostromolja, míg nyilai találják.
Oh hát nincs metséged, hogy magad megmentsed,
Le kell tenni éltedet.

2.

Paradicsom szép kertjében már ez elvégeztetett,
Midőn az első pár ember legott vétket követett.
Halálnak fiává, annak zsoldosává kellett lenni embernek.

3.

Rólam is elvégeztetett az átoknak törvénye,
mert halál addig ostromla, míg jutottam révére.
Sok jajjal életem le kellett már tennem,
Rideg sir már a helyem.

4.

Maradj magadnak csábvilág, tőled is elfordulok,
Mulanóbb vagy, mint a virág, Jézusomhoz járulok,
Hogy adjon irgalmat, örök nyugodalmat,
Igy siromba indulok.

K a r á d ,1976. augusztus 26.

Herk Viktória

Herk Viktória

II/C.gimn.tanuló

Vasvári Pál gimn.

Székesfehérvár